

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

ФАКУЛЬТЕТ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

МЕТОДИКА РОБОТИ З ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ

***Тема 2. Міжнародне гуманітарне право
як галузь міжнародного публічного права***

***Заняття1. Поняття, джерела, основні цілі
та завдання міжнародного гуманітарного права***

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

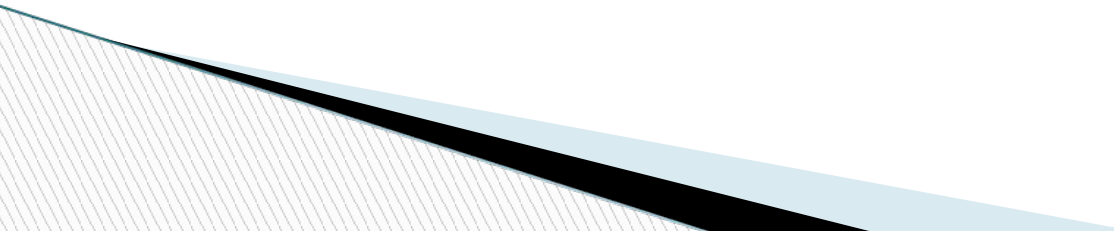
ФАКУЛЬТЕТ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ

***Тема 1. Міжнародне гуманітарне право
як галузь міжнародного публічного права***

***Заняття 5. Поняття, джерела, основні цілі
та завдання міжнародного гуманітарного права***

Навчальні питання

- ▣ 1. Поняття, джерела, основні цілі та завдання міжнародного гуманітарного права.
 - ▣ 2. Женевське право або право Червоного хреста.
 - ▣ 3. Гаазьке право або міжнародні правила, що стосуються ведення воєнних операцій.
-

Література

1. Женевские Конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные Протоколы к ним МККК, 1994.
2. Международное право. Ведение боевых действий (Сборник Гаагских Конвенций и иных Соглашений) МККК, 1995.
3. Жан Пикте. Развитие и принципы международного гуманитарного права. МККК, 1994.
4. Рене Козирник. Международное гуманитарное право. МККК, 1995.
5. Дети и война. (Сборник статей). МККК, 1995.
6. Ханс-Петер Гассер. Международное гуманитарное право. Введение. МККК, 1995.
7. Защита окружающей среды в международном гуманитарном праве. МККК, 1995.
8. Баччино-Астрада А. права и обязанности медицинского персонала в вооруженных конфликтах. МККК, 1995.
9. Бори Ф. возникновение и развитие международного гуманитарного права. МККК, 1995.
10. Мулинен Ф. право войны и вооруженные силы. МККК, 1995.
11. Харофф-Тавель М. деятельность Международного Комитета Красного Креста в обстановке насилия внутри страны. МККК, 1995.
12. Шиндлер Д. международный Комитет Красного Креста и права человека. МККК, 1995.

ВСТУП

- Термін “міжнародне гуманітарне право”, уперше був запропонований Жаном Пікте і увійшов в назву Женевської дипломатичної конференції (1974-1977 рр.) з питання про підтвердження розвитку міжнародного гуманітарного права, що застосовується в період збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право виникло не за бажанням окремих осіб або держав, а внаслідок реальних суспільних процесів.
- Якщо розуміти первинне значення визначення міжнародного права як права у відносинах між народами (*jus inter gentes*), то можна передбачити, що перші звичайні норми зароджувалися ще до становлення державності, при первісно громадському ладі.
- Зародившись на початку людської цивілізації ідея захисту людини від бід військового часу є актуальною і зараз.
- Міжнародне гуманітарне право (іноді воно має назву право військових конфліктів або право війни) - це сукупність міжнародно-правових норм, які направлені на захист жертв збройних конфліктів і встановлюють заборону або обмеження методів ведення війни, а також відповідальність за порушення відповідних принципів і норм.

1. Поняття, джерела, основні цілі та завдання міжнародного гуманітарного права

- Міжнародні відносини характеризуються великою різноманітністю, що зумовлює потребу в певних міжнародно-правових нормах, які їх регулюють.
- Для міжнародного публічного права властивим є його внутрішня цілеспрямованість, наявність загально визнаних принципів, взаємопов'язаність правових норм, погодженість рішень міжнародних організацій, обґрунтованість рішень міжнародних судових органів, а також інститутів міжнародного права.
- Міжнародне гуманітарне право, як самостійна галузь міжнародного публічного права містить всі згадані елементи, тому не випадково його називають підсистемою в рамках цілісної системи міжнародного публічного права.
- Розуміння суті і значення міжнародного гуманітарного права дуже важливо. Особливо це важливо зараз, коли суверенна Україна після проголошення незалежності стала повноправним суб'єктом міжнародних відносин, а Конституція України чітко визначає: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України.»

Об'єкт міжнародного гуманітарного права

- Об'єктом правового регулювання міжнародного гуманітарного права є суспільні відносини, які виникають в ході збройного конфлікту.
- Події у відношенню певного кола учасників міжнародних правових відносин норми міжнародного гуманітарного права є загальноприйнятими універсальними нормами.
- При визначенні джерел міжнародного гуманітарного права треба мати у увазі, що термін "джерело права" використовується в двох значеннях: матеріальному і формальному.
- **Матеріальні** джерела це матеріальні умови життя суспільства.
- **Формальні** джерела права – це ті форми, в яких виражені форми права.
- Тільки формальні джерела права є юридичною категорією і можуть бути предметом вивчення міжнародного гуманітарного права як науки.

- Статею 38 Статуту Міжнародного Суду ООН встановлюється перелік джерел міжнародного права, які є основою для розгляду Судом переданої для його розгляду справи.
- Це міжнародні конвенції, як загальні, так і спеціальні, встановлені норми, визнані державами, що конфліктують;
- міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної як правова норма;
- загальні принципи права, які визнані цивілізованими націями;
- судові рішення і доктрини як допоміжний засіб

До джерел МГП відносяться

- ▣ чотири Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р. про захист жертв війни, а саме:
- ▣ про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях (Перша Конвенція);
- ▣ про покращення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли корабельну аварію, з складу збройних сил на морі (Друга Конвенція);
- ▣ про поводження з військовополоненими (Третя Конвенція);
- ▣ про захист цивільного населення під час війни (Четверта Конвенція).

Зазначені Женевські конвенції отримали розвиток в двох Додаткових протоколах до них від 8 червня 1977 р.:

- ▣ в Додатковому протоколі I, що стосується захисту жертв міжнародних військових конфліктів;
- ▣ в Додатковому протоколі II, що стосується захисту жертв неміжнародних конфліктів.

- Крім того, міжнародне гуманітарне право містить ряд інших міжнародних договорів, які забороняють застосування деяких видів зброї і методів ведіння війни, до яких відносяться:
- Санкт-Петербурська декларація 1868 р.,
- Гаазька конвенція, 1899 року,
- Гаазькі конвенції, 1907 р.,
- Конвенція про заборону бактеріологічної (біологічної) зброї, 1972 р.,
- Конвенція про заборону або обмеження звичайної зброї 1980 р.,
- Конвенція про заборону хімічної зброї 1993 р.,
- Гаазька конвенція 1954 р. про захист культурних цінностей в період збройного конфлікту,
- Оттавська конвенція 1997 року

ОСНОВНІ ЦІЛІ ТА ЗМІСТ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Гуманітарне право переслідує дві основні цілі.

- ▣ По-перше, обмежити воюючі сторони у виборі засобів і методів ведення військових дій (право Гааги).
- ▣ По-друге, захист осіб, які не беруть участі у бойових діях (право Женев).
- ▣ Що стосується першої цілі, то відповідно до вимог міжнародного гуманітарного права забороняється застосовувати засоби і методи ведіння війни, які
 - 1) не дозволяють бачити відмінність між комбатантами і некомбатантами;
 - 2) призводять до численних втрат, не виправданих безпосередньою військовою вигодою;
 - 3) є причиною серйозного і тривалого збитку навколишньому середовищу.

- Уперше принцип обмеження воюючих сторін у виборі засобів озброєної боротьби був сформульований в Санкт-Петербурзькій декларації «Про скасування вживання вибухових і запалювальних куль», в якому цей принцип був проголошений таким чином: «Єдина законна мета, яку повинні мати держави під час війни, складається в ослабленні військових сил ворога». Даний принцип підтвердився в Додатковому протоколі I, згідно з яким «у разі збройного конфлікту право сторін, які знаходяться в конфлікті, вибирати методи ведіння війни не є необмеженими..., забороняється застосовувати зброю, снаряди, речовини і методи ведіння військових дій, які заподіюють зайві пошкодження або зайві страждання ».

Основні принципи ведення воєнних дій

- Принцип відмінності між комбатантами і некомбатантами, спрямований на захист цивільного населення та цивільних об'єктів і визначає відмінності між воюючими та невоюючими; держави ніколи не повинні обирати цивільних осіб як об'єкт нападу і, відповідно, ніколи не повинні застосовувати зброю, яка не дає змоги відрізнити цивільні об'єкти від воєнних.
- Заборона на застосування зброї, що завдає надмірних ушкоджень або страждань. Як і попередній принцип, цей підтверджує давно визнане положення звичаєвого міжнародного права, передбачене у Преамбулі до Санкт-Петербурзької декларації 1868 р. і в Гаазькому положенні 1899 р., по-новому сформульоване у Додатковому протоколі I.
- Принцип захисту жертв війни, що міститься в застереженні Мартенса, де сказано, що "населення та воюючі сторони перебувають під захистом принципів міжнародного права, що випливають з усталених звичаїв, встановлених між цивілізованими націями, законів людяності та вимог суспільної свідомості"

ЖЕНЕВСЬКЕ ПРАВО - АБО ПРАВО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

- Істинне призначення Женевського права, або Права Червоного Хреста надання покровительства беззахисним під час війни.
- Але з 1864 року це право було досить істотно розширено і в даний час включає в себе захист полонених комбатантів, а також жертв війни серед цивільного населення.
- Під "беззахисними" ми розуміємо осіб, які, будучи громадянами країн, що воюють або припинили боротьбу в зв'язку з пораненнями, або зазнали корабельної аварії, або добровільно склали зброю;
- це визначення також поширюється на полонених з числа військовослужбовців і цивільних осіб і, нарешті, на цивільних осіб, що знаходяться під владою сторони противника і особливо під його воєнною окупацією.
- Відповідні правила містяться в чотирьох Женевських конвенціях 1949 року, що доповнені в ряді аспектів Протоколом 1 1977 року. Тому всі п'ять міжнародних договорів потрібно розглядати разом.

- Положення всіх Конвенцій передбачаються вимогою про гуманне ставлення до беззахисних.
- Формулювання цих вимог у кожній з Конвенцій відповідають категоріям осіб, які охоплюються її положеннями.
- В Довиконавчий протокол 1 включено розгорнуте положення про ставлення до осіб, які перебувають під владою сторони, що бере участь в конфлікті.
- Стаття 75 розділу 3 під назвою "Основні гарантії" читається як стислий виклад Декларації прав людини, пристосованої для особливих умов війни.
- Згідно статті 75 Додаткового протоколу 1, з особами, що знаходяться у владі сторін, що беруть участь в конфлікті, «при всіх обставинах поведуться гуманно».
- Стаття 75 містить довгий перелік зобов'язань і заборон. Цією статтею забороняється "насильство над життям, здоров'ям і фізичним та психічним станом осіб, зокрема вбивство" і особливо підкреслено, що забороняються "тортури всіх видів, будь то фізичні або психічні".
- Заборона на експерименти на людях поширюється на всіх осіб, які перебувають - незалежно від причин - під владою супротивної сторони.

- Стаття 75 забороняє "наругу над людським достоїнством, зокрема принизливе і образливе поводження, примус до проституції або непристойне посягання в будь-якій формі".
- У розділі 3 Додаткового протоколу 1 перераховані інші групи осіб, які через високий ступінь уразливості в ситуації конфлікту потребують додаткового захисту: біженці та особи без громадянства, роз'єднані війною сім'ї, жінки, діти і журналісти.
- Статті, що відносяться до поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії, містяться в 1 Женевській конвенції про поліпшення долі поранених, хворих в діючій армії;
- у 2 Женевській конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі;
- в 4 Женевській конвенції про захист цивільного населення під час війни і в додатковому протоколі 1 1977 року.

- Відповідно до Женевських конвенцій різні правила застосовувалися залежно від того, чи є поранений, хворий або потерпілий особою зі складу збройних сил або цивільною особою.
- Протокол 1 покінчив з таким розмежуванням і ввів єдине законодавство для обох категорій осіб, в значній мірі спростивши практичне застосування цих положень. Тепер є просто поняття "хворий" або «поранений», незалежно від того, чи є дана людина військовослужбовцем або цивільною особою, і є одне поняття-"медичне формування", будь то військового або цивільного відомства. Тому цивільні поранені можуть лікуватися у військових шпиталях, а комбатанти - в цивільних медичних установах. Захист поширюється, на людину або устанovu і не пов'язується з їх військовим чи цивільним статусом.

- Медичні формування знаходяться під захистом. Їх заборонено використовувати не за призначенням, і вони не можуть бути об'єктом нападу.
- До медичних формувань відносяться стаціонарні і рухливі госпіталі, польові шпиталі або інші установи, створені для медичних цілей, як, наприклад, фармацевтичні склади.
- Цивільні медичні формування, особливо лікарні повинні бути уповноважені як такі компетентною владою відповідної держави.
- Сторона противника зобов'язана в будь-який час поважати медичні формування, тобто на них не можна нападати і не можна перешкоджати їх роботі.
- Захист припиняється тільки в тому випадку, якщо такі формування використовуються "крім їхніх гуманітарних функцій" з метою нанесення шкоди противнику.
- Природно, захист не припиняється, якщо медичне формування прийняло поранених комбатантів разом з їх зброєю і боєприпасами.

- Однак медичні формування не можна боронити від захоплення озброєними силами противника. Навпаки, вони повинні бути передані наступаючому противнику в хорошому стані.
- У цьому сенсі польовий госпіталь є нейтральним. Потрапивши в руки противника, медичні формування повинні, як правило, мати можливість продовжувати функціонувати.
- Для того, щоб медичні формування могли дійсно користуватися захистом навіть під час боїв, їх не слід розташовувати поблизу військових об'єктів.
- На морі функцію сухопутних шпиталів виконують госпітальні судна.
- Вони знаходяться під заступництвом 2 Женевської конвенції за умови, що вони позначені як такі і їх характеристики повідомлені сторонам, що перебувають у конфлікті.

- ▣ Стаття 32 Додаткового протоколу 1 встановлює право "сімей знати про долю своїх родичів" під час збройного конфлікту.
- ▣ На практиці це означає, що як тільки дозволять обставини, кожна сторона зобов'язана розшукувати поранених і померлих. Особливим обов'язком кожної зі сторін є розшук осіб, про яких повідомляється, як про зниклих без вісти.
- ▣ З початком війни сторони повинні негайно організувати Довідкове бюро для збору інформації про осіб, які перебувають під захистом.
- ▣ Запити щодо пошуку однією стороною у інший і відповіді зазвичай передаються через Центральне Агентство по розшуку МКЧХ.

ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНІ

- У 3 Женевській конвенції - про поводження з військовополоненими - докладно розглянуто стан осіб, які потрапили в полон під час війни.
- Суть цієї конвенції можна коротко висловити фразою: "З військовополоненими слід завжди поводитись гуманно".
- Військовополонені це особи зі складу збройних сил однієї зі сторін, що приймають участь у військовому конфлікті та потрапили у полон під час міжнародного збройного конфлікту.

- Під час полону військовополонені зберігають свій правовий статус військовослужбовців, що зовні виражається в тому, що їм дозволено носити свою форму одягу, що вони продовжують підкорятися своїм офіцерам, які самі є військовополоненими, а також в тому, що після припинення військових дій їх слід негайно репатріювати.
- Більше того, зазначено, що військовополонені знаходяться у владі ворожої держави, а не окремих осіб або військових частин, так як саме держава, є учасником Женевських конвенцій і несе відповідальність за виконання своїх міжнародних зобов'язань.
- Перебування в полоні ні в якому відношенні не є формою покарання

- Військовополонені зберігають свій правовий статус з моменту взяття в полон до репатріації.
- Ніякі дії властей, що їх утримують або їх власні дії не можуть привести до втрати ними цього статусу під час полону.
- Особи, які перебувають під захистом, ні в якому разі не можуть відмовлятися від прав, які їм забезпечують Женевські конвенції.
- 3 Конвенція докладно регламентує поведження з військовополоненими.
- Слід зазначити, що військовополонені не можуть, як правило, відмовлятися, від репатріації.
- Стаття 118 Не передбачає ніяких винятків для повернення військовополонених на батьківщину;
- більше того, відповідно до неї всі військовополонені мають бути репатрійованими в обов'язковому порядку

КОМБАТАНТИ

- ❑ У статті 43 Додаткового протоколу 1 збройні сили визначені як стан «з усіх організованих збройних сил, груп і перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих ...
- ❑ Такі збройні сили підпорядковані внутрішній дисциплінарній системі, яка серед іншого забезпечує дотримання норм міжнародного права , що застосовуються в період збройних конфліктів ».
- ❑ Всі особи, що входять до складу таких збройних сил, є комбатантами, тобто мають право брати участь у військових діях. Отже, їм дозволяється використовувати силу, навіть вбивати людей і знищувати об'єкти, не несучи особисту відповідальність за скоєне.
- ❑ Відповідальність комбатантів за кримінальним законодавством обмежена обов'язком дотримуватися положень міжнародного гуманітарного права.
- ❑ У разі взяття в полон комбатанти мають право на статус військовополонених.
- ❑ Найманці і шпигуни права на статус військовополонених не мають.

- До комбатантів належать усі особи, що входять до складу збройних сил сторони конфлікту: кадрові військові, добровольці, члени ополчення.
- Міліція, поліція та інші воєнізовані організації можуть бути прирівняні до збройних сил за умови, що сторона, яка ввела їх до складу збройних сил, оголосить про це всім іншим сторонам конфлікту. При невиконанні такої умови членів особового складу цих сил розглядатимуть як цивільних осіб.
- Таким чином, особи зі складу збройних сил мають право на ведення воєнних дій, і всі без винятку, незалежно від звань або національності, - на статус військовополоненого в разі захоплення у полон. Водночас комбатант не має повної свободи дій, оскільки засоби і методи, за допомогою яких він може вести бойові дії, обмежені чинним міжнародним правом

- Сприяючи посиленню захисту цивільного населення від наслідків воєнних дій, комбатанти зобов'язані відрізнити себе від цивільного населення під час нападу або воєнної операції, що є підготовкою до нападу.
- Під час збройних конфліктів виникають такі ситуації, коли через характер воєнних дій комбатант не може відрізнити себе від цивільного населення.
- Тоді він зберігає статус комбатанта, якщо відкрито носить зброю під час кожного воєнного зіткнення і коли перебуває на очах у противника під час розгортання в бойові порядки, що передують початку нападу, в якому він має взяти участь.

- Правовий статус комбатанта поширюється також на цивільне населення неокупованих територій, яке при наближенні ворога стихійно, на власний ризик береться за зброю для боротьби з противником, не встигнувши сформуватись у регулярні війська, якщо воно носить зброю відкрито й дотримується законів та звичаїв війни.
- Потрібно зазначити, що такий стан "стихійності" триває недовго, оскільки йдеться лише про спроби відтіснити ворога.
- Тому що з настанням окупації населення не може продовжувати боротьбу на законних підставах у межах такого виду виступів.

- Основний нормою залишається обов'язок комбатантів відрізнити себе від цивільного населення. І нарешті - і це найголовніший аргумент - нове визначення, що відноситься до прав і обов'язків комбатантів в виключних ситуаціях, ні за яких обставин не звільняє комбатантів від обов'язку дотримуватися право війни, яке забороняє тероризм у всіх без винятку випадках.
- Особи зі складу збройних сил зберігають свій правовий статус комбатантів і тоді, коли вони порушують свої обов'язки і підлягають суду як військові злочинці.
- При захопленні в полон вони стають військовополоненими і користуються захистом 3 Женевської конвенції, навіть якщо вони визнані винними.

- Право війни не дозволяє особам, які проживають на окупованій території і не входять до складу збройних сил, чинити збройний опір державі-окупанту. Особи які не входять до складу збройних сил однієї з перебуваючих у конфлікті сторін, не мають права брати участь у військових діях. Якщо ж, не дивлячись на це, вони застосовують силу, то діють протиправно. Їх розглядають як бійців нерегулярних формувань і можуть покарати за кожен акт насильства.
- Як на практиці відрізнити комбатанта?
- Традиційне право вимагає, щоб військовослужбовці мали певний і видимий відмітний знак і відкрито носили зброю.
- На практиці, особи, що входять до складу збройних сил,, на відміну від цивільного населення, носять формений одяг. Формений одяг, однак, не є основним і обов'язковим атрибутом комбатанта. Протокол 1 настійно вимагає, щоб комбатанти обов'язково відрізнили себе від цивільного населення.

- Основною умовою є приналежність руху опору "до сторони, що перебуває в конфлікті" згідно зі змістом ст. 2, загальної для всіх чотирьох Женевських конвенцій.
- Така приналежність може виявлятися або в офіційному визнанні, зробленому від імені уряду, що представляє державу, за інтереси якої бореться цей рух, або у "фактичному зв'язку" між цим рухом і державою, що захищається.
- На практиці не завжди легко визначити, чи виконує той чи інший рух державну функцію, чи є відповідним збройним угрупованням, яке переслідує власну мету.
- До формальних умов відносять:
 - 1) наявність особи, яка здійснює керівництво і відповідає за поведінку підлеглих;
 - 2) розпізнаваний і явно видимий здалеку розпізнавальний знак;
 - 3) відкрите носіння зброї;
 - 4) дотримання законів та звичаїв війни.

Цивільні особи - некомбатанти

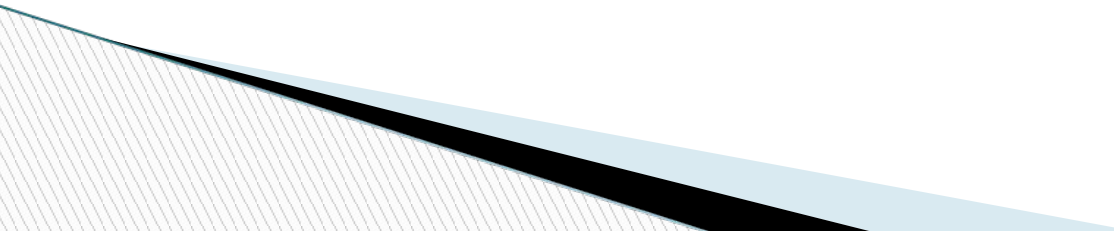
- Цивільними особами є всі особи, які не входять до складу збройних сил.
- У цій якості вони знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права.
- Отже, будучи "некомбатантами", цивільні особи не мають права приймати участі у військових діях.
- Порушники цієї заборони повинні розуміти, що вони позбавляються захисту і що проти них буде застосована сила.
- При цьому вони зберігають статус цивільних осіб, зокрема не стають комбатантами.
- Національне законодавство зазвичай суворо карає насильницькі дії "незаконних формувань".
- Міжнародне гуманітарне право не виступає проти цих суворих національних традицій.

- 4 Конвенція забороняє використовувати цивільне населення, як прикриття від нападу ворога на певні райони або установи, які переважно мають військове значення.
- Заборонені також колективні покарання цивільних осіб, заходи залякування, терору населення, пограбування, взяття заручників і репресії стосовно цивільного населення.
- Для захисту всього цивільного населення або особливо вразливих осіб (поранених, хворих, інвалідів і людей похилого віку, дітей) за згодою обох сторін можуть створюватися безпечні зони, або під час конфлікту (наприклад у формі "відкритого міста"), або ще в мирний час (демілітаризовані зони).

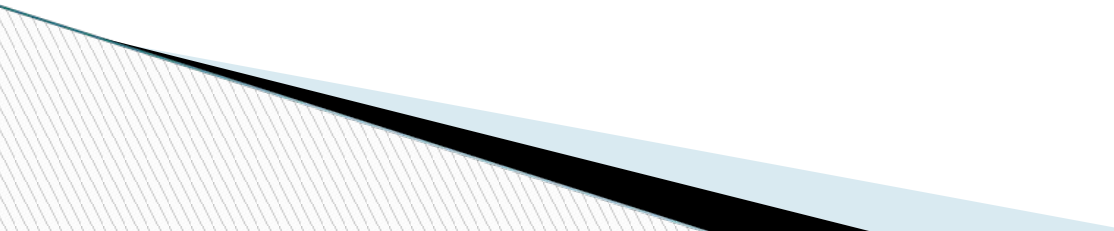
- Такі зони забороняється піддавати військового нападу; з іншого боку, їх не можна боронити від супротивника, що наближається .
- Єдине призначення цих зон полягає в забезпеченні виживання та укриття в них населення.
- Протокол 1 містить докладну статтю про захист жінок, а також нові важливі положення, що стосуються поводження з дітьми.

ІНОЗЕМЦІ

- За Женевським правом, держава, під владою якої знаходяться громадяни країни противника, повинна дозволити їм виїхати, але тільки, якщо їх повернення в свою країну не суперечить інтересам даної держави.
- З особами, що добровільно або вимушено залишилися під владою держави супротивника, слід звертатися відповідно до законодавства мирного часу про іноземців.
- Іноземці можуть бути в будь-який час відправлені на батьківщину, а після закінчення військових дій повинні бути репатрійовані в обов'язковому порядку.
- Держава, під владою якої вони перебувають, може передати їх третій країні, але тільки за умови, що вона є учасницею 4 Конвенції і якщо вона гарантує, що особи, про яких йде мова, не будуть переслідуватися за їх політичні або релігійні переконання.

- Із розвитком національно-визвольних війн та партизанських рухів друга і третя умови виявились нереальними для виконання. Четверта умова, мала певною мірою дискримінаційний характер стосовно учасників рухів опору, оскільки вони могли користуватись статусом військовополоненого за умови дотримання законів і звичаїв війни, а особи зі складу регулярних збройних сил отримують такий статус незалежно від того, чи дотримуються вони цих законів, чи порушують їх.
 - Некомбатантами (невоюючими) є особовий склад, що правомочно перебуває у структурі збройних сил воюючої сторони, надає їй усебічну допомогу заради досягнення успіхів у бойових діях, але не бере безпосередньої участі в таких діях.
 - Сюди належать: медичний і духовний персонал, кореспонденти і репортери, інтендантська служба, юридична служба та ін.
-

- Некомбатанти не можуть бути безпосереднім об'єктом воєнного нападу противника.
- Особиста зброя може бути використана лише для самооборони та захисту майна й інших осіб, яких їм доручено.
- Під час збройних конфліктів досить часто виникає потреба розмежовувати такі поняття, як "військовий шпигун" і "військовий розвідник", "доброволець" і "найманець".

- Згідно зі ст. 29 Положення про закони і звичаї сухопутної війни від 18 жовтня 1907 р., військовий шпигун - це "особа, яка, діючи таємно або неправдиво, збирає або намагається зібрати відомості у районі дії одного із воюючих з наміром повідомити про них противнику".
 - Це положення значно уточнене в Додатковому протоколі I (п. 1 ст., 46):
 - "Будь-яка особа зі складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, яка потрапляє під владу супротивної сторони тоді, коли займається шпигунством, не має права на статус військовополоненого, і з нею можуть поводитись як із шпигуном".
-

- Водночас норми гуманітарного права передбачають право на мінімальний захист від свавільних дій противника. Стаття 30 вказаного Положення констатує, що шпигун, якого спіймали на місці, не може бути покараний без попереднього суду. А ст. 31 ще більше захищає його статус.
- Повернувшись у свою армію і потрапивши згодом у полон, шпигун визнається військовополоненим і не піддягає жодній відповідальності за попередні свої дії як шпигуна.
- Особа зі складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, яка від імені цієї сторони збирає або намагається зібрати інформацію на території, контрольованій супротивною стороною, і носить формений одяг своїх збройних сил, називається розвідником.
- У разі захоплення противником така особа наділена статусом військовополоненого

**Гаазьке право - або міжнародні
правила, які стосуються ведення
військових операцій**

- - Якщо Женевське право визначає, як сторона в конфлікті повинна поводитися з жертвами військових дій (пораненими, військовополоненими, населенням окупованих територій), то Гаазьке право встановлює обмеження на ведення військових дій.

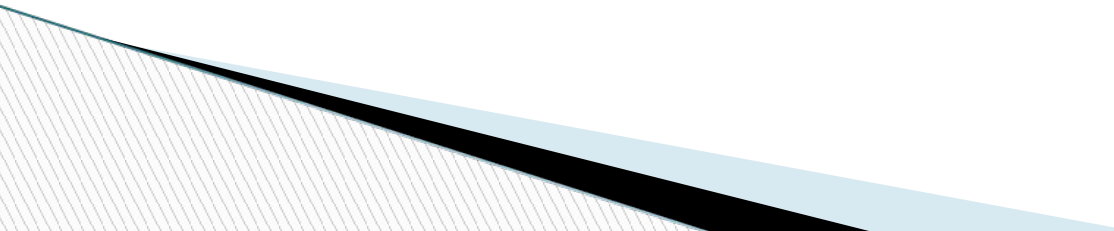
- Мета правил, які стосуються ведення військових операцій, - запобігти або принаймні послабити, наскільки дозволить жорстока реальність війни, її смертоносну і руйнівну дію.
- Оскільки ці правила мають пряме відношення до планування і проведення військових операцій, вони адресовані безпосередньо вищому командуванню збройних сил, командирам військових з'єднань і генеральним штабом, а той час як дотримання гуманітарного права, що відноситься до захисту поранених і хворих, військовополонених і цивільного населення на окупованих територіях, є відповідальність тилових служб і цивільної влади.

- Міжнародне право, що відноситься до обмеження способів ведення війни, бере свій початок від Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 років, коли вперше була кодифікована ця область права.
- Правила ведення війни включає обмеження, що накладаються правом на вибір методів і засобів ведення війни.
- Міжнародні норми, що обмежують насильство під час війни, повинні застосовувати в повному обсязі у всіх ситуаціях, які регулюються міжнародним гуманітарним правом

- Хоча відповідно до Статуту ООН державі дозволено чинити збройний опір (наприклад, з метою законної самооборони), ведення війни в будь-який час має підпорядковуватися загальним принципам міжнародного гуманітарного права, що знайшли своє відображення в звичайному праві, а також в міжнародному договірному праві.
- У преамбулі Санкт-Петербурзької декларації 1868 року перебуває розгорнута Концепція права, що відноситься до ведення військових дій.

- Санкт-Петербурзька декларація поряд з Кодексом Лібера стала першим досвідом кодифікації обмежень на ведення війни, слідом за яким пішов цілий ряд інших документів. Найважливішими з них були Гаазька конвенція 1899 і 1907 років.
- У статті 22 додається Положення до 4 Конвенції про закони і звичаї сухопутної війни 1907 року говориться: «Воюючі не користуються необмеженим правом у виборі засобів нанесення шкоди супротивнику».
- Гаазька положення було головним правовим критерієм, за яким оцінювалися ведення бойових дій під час обох світових воїн.
- Нюрн-Бергський трибунал констатував, що це положення є частиною міжнародного звичаєвого права, і тому обов'язково для дотримання всіма воюючими державами.

- У Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року, які були результатом повного перегляду міжнародного гуманітарного права після Другої світової війни, було внесено лише кілька положень, які безпосередньо належать до ведення війни.
- Ці положення містяться в розділі 24 Женевської конвенції, що має назву «Положення загального характеру про захист населення від деяких наслідків війни», і розглядає, наприклад, створення зон безпеки і захист цивільних лікарень.
- Вирішальну роль у подальшому розвитку міжнародного гуманітарного права зіграла Резолюцію № 2444 (23) від 19 грудня 1968 року за назвою «Повага прав людини в період збройних конфліктів», що отримала одностайне схвалення Генеральною Асамблеєю ООН.
- Дана резолюція підтвердила три найважливіших принципи міжнародного гуманітарного права, які, як зазначено в тексті, повинні дотримуватися всіма урядами та іншими групами, які беруть участь у збройному конфлікті

- Ці три принципи можна сформулювати наступним чином:
 - - право сторін, що перебувають у конфлікті, вибирати засоби для нанесення шкоди супротивнику не є необмеженим;
 - - забороняється нападати на цивільне населення як таке;
 - - слід завжди розрізняти осіб, які беруть участь у військових діях, і цивільних осіб з тим, щоб якомога менше наражати на небезпеку останніх.
-

- В результаті розвитку міжнародного гуманітарного права був сформований ще один принцип, який можна поставити в ряд з трьома основними правилами, що містяться в резолюції № 2444.
- Йдеться про «застереженні Мартенса».
- Вперше з'явившись в преамбулі 4 Гаазької конвенції про закони і звичаї сухопутної війни, вона знову була підтверджена в 1977 році Протоколом 1, параграф 2 статті 1 якого говорить: «У випадках, не передбачених цим Протоколом або іншими міжнародними угодами, цивільні особи і комбатанти залишаються під захистом і дією принципів міжнародного права, що впливають з усталених звичаїв, з принципів гуманності та з вимог суспільної свідомості ».

- Це положення свідчить про повноту гуманітарного захисту: при відсутності правила, безпосередньо відноситься до даної дії, не можна давати висновок, що така дія допустима: навпаки, слід знайти таке рішення, яке - як і гуманітарне право в цілому - відповідало б вимогам гуманності.
- Право, що регулює ведення війни, можна звести до одного слова - «обмеження» - обмеження, яким має підкорятися застосування сили.
- Будучи антитезою необмеженості, поняття «обмеження» протистоїть ідеї тотальної війни.

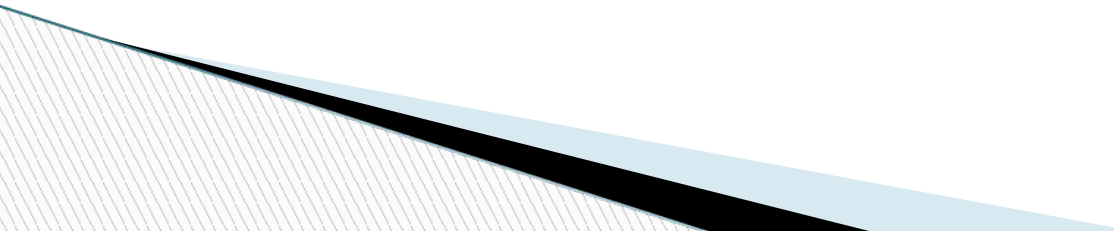
ОБМЕЖЕННЯ ВИБОРУ МЕТОДІВ І ЗАСОБІВ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ

- 1. Вибір методів і засобів ведення війни не є не обмеженим.
- 2. Забороняється приймати зброю, снаряди, речовини і методи ведення військових дій, здатні до надмірних пошкоджень або надмірних страждань (ст. 35 Протоколу 1).
- 3. Забороняється застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати, або як можна очікувати, завдавати великої, довгочасної і серйозної шкоди природному середовищу.

ЗАБОРОНЕНІ МЕТОДИ ВЕДЕННЯ БОЮ

- До заборонених методів ведення війни відноситься вероломство.
- Прикладом вероломства можуть служити напади під прикриттям білого прапора або симулювання виходу зі строю з метою знищення противника, коли той спробує надати допомогу.
- З іншого боку, такі військові хитрощі, як маскування, помилкові операції і дезінформація, розраховані на введення противника в оману, природно, не заборонені.
- Протокол 1 містить спеціальне правило, яке забороняє використовувати під час військових дій визнані відмінні емблеми не за призначенням, особливо червоний хрест і червоний півмісяць.
- Віроломне використання емблеми ООН також карається.

ЗАБОРОНЕНІ МЕТОДИ ВЕДЕННЯ БОЮ

- Забороняється за будь-яких обставин віддавати наказ не залишати нікого живим або вести воєнні дії на такій основі.
 - Заборонено нападати на осіб, що вийшли зі строю - їх необхідно щадити.
 - Знищення солдата, який явно склав зброю, - це вбивство.
 - Протокол 1 забороняє нападати на членів екіпажу, які залишають на парашутах літак, що терпить лихо, так як вони не можуть захищати себе в цій ситуації.
 - Це не відноситься до військовослужбовців повітряно-десантних військ, що спускається на парашутах: на них можна нападати, коли вони знаходяться в повітрі.
-

ЗАБОРОНЕНІ ВИДИ ЗБРОЇ

- До заборонених засобів ведіння війни відносяться:
- отрути, отруєна зброя; задушливі, отруйні і інші подібні гази;
- бактеріологічна і тактична зброя;
- кулі, що легко сплющуються і розвертаються в людському тілі; зброя, яка при нанесенні рани без користі збільшує страждання людей або робить їх смерть неминучою;
- зброя, основна дія якої в нанесенні пошкоджень осколками, які неможливо виявити в людському тілі за допомогою рентгенівських променів;
- міни пастки і інші пристрої, схожі на дитячі іграшки або предмети медичної допомоги, проти цивільного населення; запалювальна зброя проти цивільного населення, населених пунктів і цивільних об'єктів; протипехотні міни, ряд морських мін, зброя, яка має на своїй меті спричинення збитку природному середовищу.
- Міжнародне гуманітарне право забороняє застосовувати в збройному конфлікті зброю масового ураження (біологічну, хімічну, лазерну зброю). Бактеріологічну зброю відповідно до Конвенції 1972 року вилучено з арсеналів держав. Конвенція 1993 року про ліквідацію хімічної зброї передбачає знищення хімічної зброї

- Що стосується ядерної зброї, то на запит Генеральної Асамблеї ООН «чи Дозволено з точки зору міжнародного права при будь-яких обставинах використати ядерну зброю або загрозувати її застосуванням? " Міжнародний Суд зробив такий висновок.
- По-перше, Суд не виявив жодній міжнародної визнаної норми, яка прямо забороняла б при будь-яких обставинах використати ядерну зброю або загрозу застосування її в ході збройного конфлікту;
- По-друге, Суд констатував, що будь-який випадок застосування ядерної зброї підпадає під дію норм і вимог міжнародного гуманітарного права.

ВИСНОВОК

- Таким чином, із вище сказаного можливо зробити наступні висновки:
- Міжнародне гуманітарне право не розглядає питання законності чи не законності збройних конфліктів;
- Його слід також відрізнити від права контролю над озброєннями.
- Необхідно також розуміти різницю між міжнародним гуманітарним правом і правом людини.
- На противагу угодам (мирного часу) з прав людини гуманітарне право не допускає ніяких відступів від своїх положень ні за яких обставин, тому що ці положення спеціально призначені для військового часу.
- Угоди з прав людини в першу чергу торкаються відносини між владою і громадянами однієї і тієї ж держави, коли положення міжнародного гуманітарного права регулюю взаємини між громадянами різних держав: особами зі складу збройних сил противника, населенням території, окупованої ворожою державою тощо.